

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Економіка» вибіркових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Аеронавігація

**за темою № 5 - Організація, виробництво та інфраструктура
виробництва**

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою Кременчуцького
льотного коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 31.08.2021 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.п.н.,
спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Носач І.В.

Рецензенти:

1. Доктор економічних наук, професор кафедри бізнес адміністрування,
маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету ім. М.
Остроградського – Дружиніна В.В.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС –
Пушкар О.І.

План лекції

1. Виробничі процеси, їх класифікація та принципи організації
2. Організація виробничого процесу у просторі і часі
3. Виробнича структура підприємства, її види та характеристика
4. Виробнича потужність підприємства, чинники, що впливають на неї
5. Методи визначення виробничої потужності на підприємствах

Рекомендована література:

Основна література:

1. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Практикум: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. В. : ВНТУ, 2016. – 216 с.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства. Підручник. – К.: Кондор, 2016. – 378 с.
3. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства. Вид. 2-ге перероблене і доповнене. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2020. – 304 с.
4. Іванілов О.С. Економіка підприємства. Підручник. – К. : ЦНЛ, 2019. – 728 с.
5. Яркіна Н.М. Економіка підприємства. Вид. 2-ге перероблене і доповнене. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2020. – 596 с.

Допоміжна література:

6. Конституція України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
7. Господарський кодекс України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
9. Афанасьєв М.В. Економіка підприємства. Підручник К. : Ліра-К, 2013. – 664 с.
10. Бочко О. Ю. Основи планування діяльності підприємств невиробничої сфери. Навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2014. – 218 с.
11. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства. Навчальний посібник. – К. : Знання, 2013. – 446 с.
12. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств. Навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2015. – 248 с.
13. Заблоцький Б.Ф. Економіка і організація інноваційної діяльності.

- Навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2015. – 428 с.
- 14.Ковтун О.І. Стратегія підприємства: практикум. – К. : Ліра-К, 2014. – 308 с.
 - 15.Круш П.В. Економіка (розрахунки фінансово-інвестиційних операцій в EXCEL). Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2014. – 256 с.
 - 17.Лазебний В.С. Основи інтелектуальної власності. Навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2014. – 160 с.
 - 18.Мороз В.С. Організація виробництва. Навчальний посібник. – К. : Ліра-К, 2015. – 256 с.
 - 19.Петухова О.М. Інвестування. Навчальний посібник. – К. : ЦНЛ, 2014. – 336 с.
 - 20.Шарко М.В., Мешкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. – Х. : Олді-плюс, 2014. – 436 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

- 21.Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
- 22.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
- 23.Всесвітній економічний форум (ВЕФ) - World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>

Текст лекції

1. Виробничі процеси, їх класифікація та принципи організації

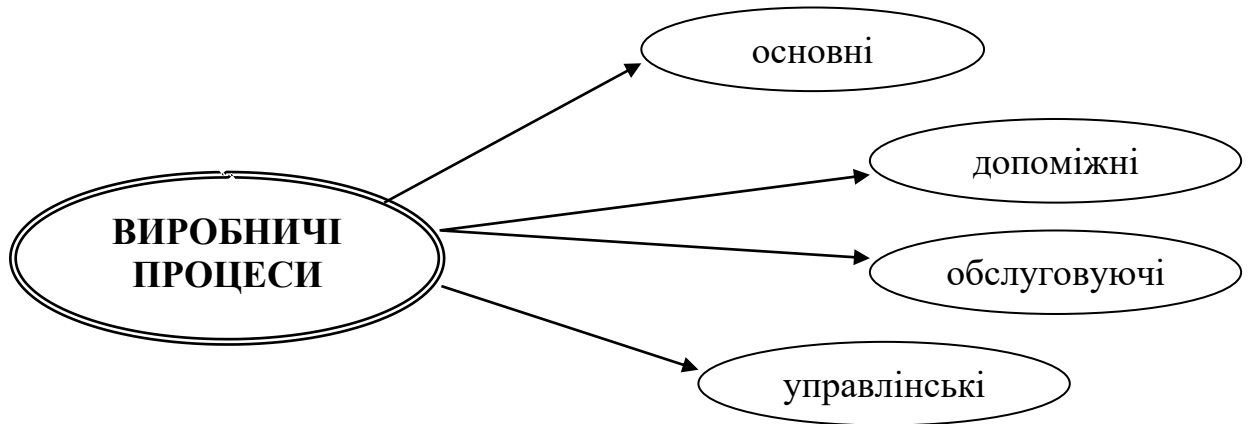
В основу діяльності підприємства покладено виробничі процеси, в яких беруть участь люди, засоби праці, предмети праці, а також природа. Всі ці чинники мають бути ефективно поєднані в єдиний виробничий процес з метою виконання основного завдання підприємства - виготовлення продукції для задоволення ринкових потреб.

Виробничий процес – це сукупність дій людей, засобів праці та природи, внаслідок яких вихідні матеріали і напівфабрикати перетворюються на готову продукцію.

Основну частину виробничого процесу становить технологічний процес, який забезпечує зміну форм, розмірів і властивостей оброблюваних предметів праці і одержання готових виробів (продукції). Будь-який технологічний процес може бути поділено на певну кількість технологічних ланцюгів або операцій і представлено технологічною схемою.

Виробничі процеси класифікуються за різними ознаками, основною з яких є їхня роль у загальному процесі виготовлення продукції. За цією

ознакою виробничі процеси поділяються на основні, допоміжні, обслуговуючі, управлінські.

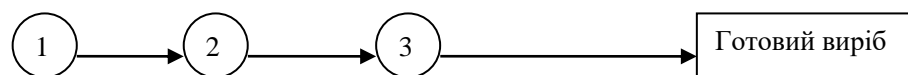

Основні виробничі процеси залежно від стадії виготовлення готового виробу поділяються на:

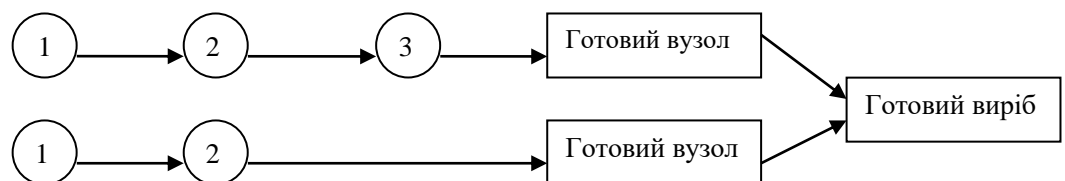
- заготівельні (підготовчі) – забезпечують одержання різних заготовок, поковок, відливок, розкрій тканин за лекалами, очищення сировини, порізки металу та ін.;
- обробні (перетворюючі) – відбуваються на стадії перетворення заготовок, сировини на готову продукцію шляхом механічної, термічної або хімічної обробки;
- складальні (завершальні) – характеризують отримання складальних одиниць або готових виробів з деталей, вузлів; також включають регулювальні, випробувальні, пакувальні та інші операції.

За складністю виробничі процеси поділяються на:

- прості – послідовність операцій, результатом яких є готовий виріб;

- складні – поєднання декількох простих виробничих процесів;

За масштабом виробництва однорідної продукції розрізняють виробничі процеси:

- масові – випуск однорідної продукції протягом тривалого часу;
- серійні – випуск широкої номенклатури продукції, що періодично повторюється;
- одиничні – випуск обмеженої (досить вузької) номенклатури продукції, що постійно змінюється.

За перебігом у часі виробничі процеси поділяються на:

- дискретні (перервні) – характерна наявність перерв в організаційно-технологічному ланцюжку виготовлення продукції (виробництво машин, приладів, швейних виробів, взуття і т. п.);
- неперервні – продукція не має сталого об'єму і форми, а технологічний процес не має чітко окреслених часових обмежень (хімічне виробництво, металургія і т. п.)

2. Організація виробничого процесу у просторі і часі

Диференціація виробничого процесу на підприємстві характеризується насамперед співвідношенням трьох основних факторів:

- обсягом і змістом виробничої програми;
- часом, який є у розпорядженні підприємства для виконання цієї виробничої програми та зумовлений наявним режимом роботи;
- простором, який виражений у виробничій площі.

Виробничий цикл – це період часу, протягом якого виріб або партія виробів проходить усі стадії виробничого процесу і перетворюється на готовий продукт.

Тривалість виробничого циклу визначається в одиницях календарного часу (год., дні, місяці).

Виробничий цикл $T_{\text{ц}}$ складається з тривалості виробничих операцій (технологічних, контрольних, транспортних, вантажно-розвантажувальних, складських, природних та ін.) - назовемо їх часом оброблення ($T_{\text{об}}$), а також перерв, зумовлених створенням запасів, нерівномірністю виробництва, міжзмінними та іншими перервами - назовемо їх часом пролежування ($T_{\text{пр}}$).

Отже, будь-який виробничий цикл можна представити:

$$T_{\text{ц}} = T_{\text{об}} + T_{\text{пр}}$$

3. Виробнича структура підприємства, її види та характеристика

Виробнича структура підприємства – це склад, кількісне співвідношення і розміри внутрішніх підрозділів, форми їх побудови.

Виробнича структура характеризує частку окремих підрозділів у загальній чисельності працівників підприємства, у сукупному випуску продукції, вартості основних фондів і т. ін.

Базовим елементом виробничого процесу є робоче місце - частина виробничої площі, оснащеної необхідним устаткуванням та інструментом, на якій виконуються певні операції з виготовлення продукції.

Виробнича дільниця є сукупністю робочих місць, на яких виконуються технологічно однорідні роботи або виготовляється однорідна продукція. Звідси, виробничі дільниці можуть організовуватися за технологічним або за предметним принципом.

Цех – це територіально й адміністративно відокремлений підрозділ підприємства, в якому виконується комплекс робіт відповідно до внутрішньозаводської спеціалізації. Кількість цехів залежить від конструктивних і технологічних характеристик продукції, обсягів її виробництва, рівня спеціалізації і кооперування.

Цехи поділяються на:

- основні – спеціалізуються на виготовленні профільної продукції підприємства, призначеної для задоволення потреб зовнішніх споживачів (заготівельні, обробні, складальні);
- допоміжні – сприяють випуску основної продукції, виготовляють допоміжну продукцію, необхідну для нормальної роботи основних цехів (інструментальні, ремонтні, енергетичні);
- побічні – переробляють відходи основного та допоміжного виробництв, виготовляють непрофільну продукцію, відновлюють допоміжні матеріали (регенерація мастил, утилізація, виготовлення товарів широкого вжитку);
- підсобні – здійснюють підготовку основних матеріалів до виробничого споживання основними цехами, виготовляють тару, вирощують сільськогосподарську продукцію для власних потреб;
- обслуговуючі – забезпечують нормальну роботу основних і допоміжних цехів (складське, транспортне, санітарно-технічне господарство).

Залежно від складу внутрішніх підрозділів підприємства можна виділити такі види його виробничої структури:

- цехова, де головним виробничим підрозділом є цех;
- безцехова, основою побудови якої є виробнича дільниця;
- корпусна, коли основним структурним підрозділом є корпус як об'єднання однотипних цехів;
- комбінатська, коли поєднуються стадії послідовного процесу переробки сировини і підрозділи виготовляють завершену частку готового виробу.

Поряд з виробничою, розрізняють загальну структуру підприємства, яка включає, крім виробничих підрозділів, заклади соціально-культурного

призначення (житлово-комунальне господарство, їдальні, профілакторії, медичні, культурні і спортивні заклади і установи), а також підрозділи апарату управління.

4. Виробнича потужність підприємства, чинники, що впливають на неї

Виробнича потужність підприємства – це максимально можливий обсяг випуску продукції за певний час (зміну, добу, місяць, рік) у встановленій номенклатурі та асортименті при повному завантаженні обладнання і виробничих площ з урахуванням прогресивної технології та організації виробництва.

Розрізняють такі види виробничої потужності підприємства:

- проектна – визначається в процесі проектування будівництва нового, реконструкції або розширення діючого підприємства;
- планова – визначається на діючому підприємстві за умов зміни виробництва: розширення або звуження асортименту, заміна окремих видів продукції іншими, зміна набору устаткування, його продуктивності тощо;
- резервна – відображає невикористані в певний момент часу можливості підприємства, які дають змогу за певних умов збільшити обсяги випуску продукції; повинна існувати в електроенергетиці, газовій промисловості, на транспорті, в переробній галузі.

Чинники впливу на величину виробничої потужності підприємства:

- Кількість обладнання;
- Продуктивність обладнання;
- Режим роботи підприємства;
- Кваліфікаційний рівень робітників;
- Структура основних фондів.

5. Методи визначення виробничої потужності на підприємствах

Середньорічна виробнича потужність ($V_{\text{сер.р}}$) підприємства, цеху, обчислюється за формулою:

$$VP_{\text{сер.р}} = VP_{\text{ВХ}} + VP_{\text{ВІВ}} \cdot \frac{k}{12} - VP_{\text{ВІВ}} \cdot \frac{12 - k}{12} \text{ грн.},$$

де $VP_{\text{ВХ}}$ - виробнича потужність на початок періоду, грн;

$VP_{\text{ВВ}}$ - введена в плановому періоді виробнича потужність, грн;

$VP_{\text{ВІВ}}$ - виведена за плановий період виробнича потужність, грн;

k - кількість місяців експлуатації обладнання з певною потужністю протягом року.

Використання виробничої потужності підприємства характеризується коефіцієнтом використання виробничої потужності ($K_{\text{вп}}$). Він визначається відношенням фактичного або планового обсягу випуску продукції за рік ($Q_{\text{факт}}$, $Q_{\text{план}}$) до середньорічної виробничої потужності ($ВП_{\text{сер.р}}$)

$$K_{\text{вп}} = \frac{Q}{ВП_{\text{сер.р}}}$$

Обсяг випуску продукції і величина виробничої потужності повинні бути представлені в однакових вимірниках – натуральних або вартісних.